

RECENZJE

Willis J. C., *A Dictionary of the flowering plants and ferns*. Wyd. 7, poprawione, rozszerzone i zaktualizowane przez H. K. Airy Shawa oraz przekonsultowane z szeregiem systematyków z Zielnika w Kew. Cambridge, 1966 r.

Pierwsze wydanie słownika Willisa ukazało się w r. 1897 i obejmowało 682 str.; wydanie szóste miało już 764 str., zaś ostatnie w opracowaniu Shawa obejmuje 1214 str. plus 53 str. uzupełnień.

Od chwili ogłoszenia drukiem pierwszego wydania «Słownik» spełniał zawsze rolę wysoko cenionego źródła wszechstronnych informacji o rodzajach i rodzinach roślin kwiatowych i paprotników.

Dla utrzymania, zgodnie z założeniami Willisa, charakteru podręcznej, powszechnie używanej książki — ostatnie wydanie *Słownika*, pomimo zgromadzenia dużej ilości nowego materiału, utrzymano w granicach jednego tomu. Osiągnięto to przez pominięcie informacji, łatwo osiągalnych w innych wydawnictwach, natomiast cały pozostały materiał H. K. Shaw podał w postaci znacznie dokładniej i bardziej wyczerpująco opracowanej.

W omawianym wydaniu z r. 1966 — Shaw uwzględnił 40 000 nazw rodzajów i rodzin, które były już publikowane w latach od 1753 r. (rodzaje) i 1789 r. (rodziny), uzupełniając je pewnymi najnowszymi danymi.

Autor, w granicach możliwości, dane dotyczące rodzajów poddał wnikliwej rewizji, w wyniku której wprowadził bardzo cenne dla osób korzystających ze słownika oznaczenia, a więc np. *Aclisia* E. Mey. (~ *Pollia* Thunb.) wskazuje, że niektórzy badacze traktują *Aclisia* jako odrębny rodzaj, inni zaś włączają go do rodzaju *Pollia* (uwagę na to zwraca znak ~). Nie rozstrzyga to oczywiście wszystkich wątpliwości, ale zwraca uwagę na to, że taksonomia nie jest jeszcze czymś definitywnie zakończonym.

Autor nowego wydania włączył do *Słownika* nazwy wielu wewnątrzrodzajowych mieszańców; w przypadkach zaś sztucznie przez ogrodników uzyskanych mieszańców (np. liczne storczyki) — autorstwo podawane jest jako «hort.».

W *Słowniku* znalazło się również dość wiele nazw, które powstały w wyniku takiej lub innej wymowy i które jako błędne były już prostowane lub zmieniane.

Hasła dotyczące rodzin w wielkiej mierze autor omawianego wydania oparł na Bullocku. Nazwy rodzin, ich autorowie itp. były poddane wnikliwej analizie i w razie potrzeby poprawione. Charakterystykę rodzin nie tylko sprawdzono, ale w wielu przypadkach znacznie rozszerzono. Jeśli chodzi o rodzinę *Papilionaceae*, autor podaje ją jako *nomina conservanda*, natomiast wszystkie rodzaje z rodziny motylkowatych włącza do rodziny *Leguminosae*.

Na końcu książki autor utrzymał podawane przez Willisa systemy Hookera i Englera-Prantla.

Rodziny i wyższe jednostki taksonomiczne paprotników zostały opracowane przez prof. R. E. Holttuma w oparciu o klasyfikację proponowaną przez Pichi-Sermolliego.

Nowe wydanie *Słownika roślin kwiatowych i paprotników* jest wydawnictwem bardzo cennym i godnym polecenia. Szczególną rolę słownik będzie miał do spełnienia w naszych ogrodach botanicznych, które w większości przypadków w bibliotekach swych nie posiadają *Index Kewensis* lub posiadają jego 2 pierwsze tomy (niekiedy już zdezaktualizowane) bez najnowszych suplementów. W tych przypadkach słownik odda wszystkim pracownikom naukowym wielkie usługi.

L. Karpowiczowa

C. D. Sculthorpe, M. A., F. L. S., 1967, *The Biology of Aquatic Vascular Plants*. Str. 610. Publ. Edward Arnold, London.

Roślinom okrytozalązkowym a także paprotnikom wodnym poświęcono dotychczas wiele prac mniej lub bardziej obszernych, głównie o charakterze taksonomicznym lub florystycznym. Nieliczne natomiast ukazały się prace o charakterze monograficznym, w których uwzględnione byłyby w dostatecznej mierze zagadnienia, dotyczące biologii porównawczej roślin naczynio-

wych wód słodkich i mórz. Wypełnienie istniejącej luki postawił sobie za cel główny autor omawianej książki.

W wielu przypadkach rośliny wodne okazały się obecnie cennym i poszukiwanym materiałem do badań fizjologicznych, m. in. nad fotosyntezą, oddychaniem, wzrostem, fotoperiodyzmem. Wiele też uwagi poświęca się dziś obserwacjom ekologicznym zespołów roślin wodnych, zwłaszcza w krajach strefy północnej i umiarkowanej. Wzrastające zaś ostatnio znaczenie gospodarcze zagadnień związanych z hydrobiologią oraz wzrastające coraz bardziej zagrożenie wód przez różnego typu zanieczyszczenia — zainteresowały w sposób szczególny licznych naukowców i uświadomiły im nagłą potrzebę podejmowania badań nad roślinami wodnymi i ich środowiskiem.

Autor mając na względzie konieczność możliwie wyczerpującego przedstawienia zagadnień, związanych z biologią wód — w pracy swej stara się jak najbardziej wszechstronnie omówić zależności istniejące pomiędzy czynnościami a budową roślin wodnych, sięgając bardzo często do porównań z lądowymi roślinami naczyniowymi. Autorowi przyświeca chęć porównawczego, w miarę możliwości jasnego i wyczerpującego przeanalizowania zagadnienia, w doborze przykładów nie kieruje się on przeto względami taksonomicznymi lub geograficznymi.

W poszczególnych rozdziałach autor omawia m. in. następujące zagadnienia:

1. cechy charakterystyczne wodnych roślin naczyniowych;
2. cechy charakterystyczne środowiska wodnego;
3. powiązania z roślinami lądowymi: budowa i fizjologia liści nadwodnych;
4. życie w dwu środowiskach: budowa i fizjologia liści pływających;
5. życie w wodzie: budowa i fizjologia organów podwodnych;
6. budowa i fizjologia organów podziemnych;
7. polimorfizm i zagadnienie heterofilii;
8. rozmnażanie płciowe;
9. rozmnażanie wegetatywne;
10. niektóre zagadnienia z dziedziny geografii wodnych roślin naczyniowych;
11. rozwój zespołów roślin wodnych i ich oddziaływanie na środowisko wodne;
12. zagadnienie chwastów wodnych;
13. znaczenie estetyczne i gospodarcze wodnych roślin naczyniowych.

Odmienne, odbiegające od szablonu, ujęcie tematu wodnych roślin naczyniowych niewątpliwie powinno zainteresować nie tylko botaników, ale i szersze grono przyrodników. Wartość pracy podnosi bogata i doskonała strona ilustracyjna. Ponadto na podkreślenie zasługuje ze wszech miar cenny, bardzo obszerny przegląd literatury, dotyczącej omawianego przez autora zagadnienia. W bibliografii tej zainteresowani znajdą nie tylko rozprawy, dzieła, ale i artykuły oraz notatki, naświetlające poruszane przez autora tematy, a rozproszone nieraz w różnych czaso-

pismach nie tylko botanicznych, lecz także hydrobiologicznych, rolniczych, medycznych, geologicznych a nawet inżynierskich.

L. Karpowiczowa

A. W. Kùchler, *Vegetation maps of Europe* (International Bibliography of Vegetation Maps edited by A. W. Kùchler, Vol. 2), s. 584, Lawrence 1966, University of Kansas Libraries.

Drugi tom bibliografii map zbiorowisk roślinnych, mającej objąć w trzech tomach całą kulę ziemską, poświęcony został Europie. Sposób opracowania i przedstawienia materiału jest tutaj w zasadzie ten sam, co w tomie pierwszym poświęconym Ameryce Północnej*; obok danych czysto bibliograficznych zamieszczono pełny tekst legendy dla każdej z cytowanych map, co pozwala łatwo zorientować się w ich treści. Pierwszy rozdział, przygotowany osobiście przez A. W. Kùchlera, zawiera wykaz map roślinności całego kontynentu europejskiego lub takich jego wycinków, które nie mieszczą się w granicach jednego kraju. Dalsze rozdziały przynioszą dane dla terenów poszczególnych państw, uszeregowanych w porządku alfabetycznym. Uwzględniono przy tym — także dla map dawniejszych — granice polityczne z roku 1965; jedynie NRD i NRF oraz Wielka Brytania i Irlandia potraktowane zostały łącznie. ZSRR i Turcja uwzględnione będą dopiero w tomie 3, wraz z państwami azjatyckimi.

W zestawieniu danych z terenów poszczególnych państw uczestniczyli przeważnie miejscowi specjaliści; widnieją wśród nich m. in. nazwiska H. Ellenberga, E. Galiano, H. Gaussena, A. Kaleli, R. Tùxena, H. Wagnera, V. Westhoffa i innych. Rozdziały te robią wrażenie przygotowanych bardzo starannie i wyczerpująco, zwłaszcza że po części dotyczą one obszarów, dla których istnieją już wcześniejsze bibliografie map fitosocjologicznych, publikowane w czasopiśmie *Excerpta Botanica*, sect. B, *Sociologica*. Tylko kilka krajów opracowanych zostało przez samego A. W. Kùchlera (np. Norwegia i Szwecja) lub innych autorów, mieszkających poza granicami danego państwa (np. Albania, Grecja i Luksemburg). Opracowania te są na pewno mniej kompletne: dla Albanii pominięto np. publikacje, które ukazały się po drugiej wojnie światowej w Tiranie (m. in. ceną mapę I. Mitrushi z 1955 r.), a dla Norwegii przytoczono zaledwie trzy pozycje, podczas gdy np. opracowana przez A. Kalelę niewątpliwie kompletna bibliografia fińska zawiera ich ponad 130. Te widoczne braki sprawiają, że drugi tom dzieła A. W. Kùchlera mieć będzie dla

* por. *Wiadomości Botaniczne* 10(1): 67, 1966.

czytelnika europejskiego o wiele mniejsze znaczenie niż tom pierwszy. Natomiast dla czytelnika amerykańskiego stanowić on będzie na pewno główne źródło informacji o europejskim dorobku na polu kartografii zbiorowisk roślinnych. Z tego też względu wyrazić trzeba żal, iż dane dotyczące terenu Polski potraktowano tu bardzo po macoszemu. Odnośny rozdział zawiera zaledwie 25 pozycji, w tym tylko 9 pozycji autorów polskich, 15 pozycji autorów niemieckich i 1 mylnie zlokalizowaną pozycję z terenu Czechosłowacji. Brak tak ważnych opracowań, jak pierwsza mapa tatrzańska Szafera, Pawłowskiego i Kulczyńskiego (1923) mapy Dziubałtowskiego (1928) oraz Dziubałtowskiego i Kobendzy (1933, 1934) z Gór Świętokrzyskich, Kozłowskiej (1936) z Pogórza Cieszyńskiego lub oryginalnej wersji mapy Matuszkiewiczów (1954) z Puszczy Białowieskiej. Pominięto także wszelkie opracowania w małej skali oraz mapy roślinności historycznej (np. plejstocenijskiej lub młodoholocenijskiej). Jest to tym bardziej przykre, iż w momencie opracowywania dzieła Kücklera istniały już dwie publikowane bibliografie polskich map fitosocjologicznych, w tym jedna ogłoszona w łatwo dostępnym czasopiśmie

zagranicznym**). Pierwsza z nich podawała 50, druga aż 95 pozycji. Skutkiem zupełnie niezrozumiałej omyłki jako autorów opracowania dla Polski w bibliografii A. W. Kücklera wymieniono niżej podpisanych, choć również ich własne mapy zacytowane zostały błędnie lub w ogóle pominięte, jak np. mapa roślinności rzeczywistej Ojcowskiego Parku Narodowego z 1963 roku.

Należy sobie życzyć, by jak najprędzej ukazały się dopełnienia i sprostowania do rozdziału o Polsce w omawianej książce. Będzie po temu zapewne okazja przy wydawaniu suplementów do bibliografii A. W. Kücklera, które — zgodnie z zapowiedzią autora — ukazywać się mają w przyszłości.

Anna Medwecka-Kornaś
Jan Kornaś

** Matuszkiewicz A., 1961. *Bibliographie der Vegetationskarten Polens. Excerpta Bot., sect. B, Sociol.* 3(1): 68—77. Stuttgart.

Matuszkiewicz A., 1964. *Bibliografia polskich map fitosocjologicznych. Część I: do roku 1963. Mat. Zakł. Fitosocj. Stos. U. W.* 3: 1—15. Warszawa.